

İUP'e yeniden bakış

İdeal bir katılımcı ortam için; kararlar tepeden inme belirlenmeli, 'katılım çevresindeki' grupların eşit tartışma ve kararlara katılım hakkı bulunmalı ve kararlar 'parçacı' değil, bütünlüklü olarak alınmalı.

Akın Atauz

12/06/2021

aatauz@yahoo.com

Önceki haftalarda, **İstanbul Büyükşehir Belediyesi**'nin (İBB) **İUP**'i (İBB Ulaşım Platformu) kurmakla katılımcılığı sağlamak istiyormuş gibi görünmeyi seçtiğini, ancak bu platformun İBB tarafından belirlenen yaklaşım ve kompozisyonuyla katılımcılığı değil, daha çok hem sektördeki konumları ve sermayeleri hem de bürokrasideki ağırlıkları nedeniyle zaten egemen olanların güç kazanmasını sağladığını [yazmıştım](#).

Toplumun büyük kesiminin (yani "İstanbul ulaşım sorunundan etkilenen" sıradan ve yoksul hemşerilerin veya yeni çözümlere gereksinim duyanların) ise bu platformda sadece göstermelik ve çok cılız bir biçimde temsil edildiğini ve aslında, yasak savmaktan başka bir şey olmayan "katılımcı platform" önerisinin, katılım kavramını da karikatürleşmekten başka bir işe yaramadığını da söylemiştim.

Aslında İUP, kentlilerin katılımı için bir yöntem geliştirme arayışı bakımından kentin en kapsamlı ve en karmaşık arayışlarından biri olarak da görülebilirdi. Ulaşım, kentin hem makro formunu/ büyüme yörüngelerini etkiliyor hem kentsel işlevlerin mekânsal olarak yer seçimlerini ve mekanda kurdukları yapıları, hem de maliyetleri ve bütün kentlilerin zaman bütçesini... Çözüm düşünceleri bakımından çok sayıda alternatif söz konusu

olduğundan, İUP'in rekabetçi (kar amaçlı bir rekabet değil, işlevlerin optimal etkinliklerinin sağlanması anlamında) bir ortam yaratılması önemli. Ayrıca ulaşımın kentin ekolojik dengeleri, su-toprak- hava ve gürültü bakımından kirlетici etkileri vb. nedenleriyle bu alanda geliştirilebilecek (bir model olmasa da) alternatif yaklaşımların, kentin bütünüyle katılımcı demokrasi pratiklerine yaklaşımına örnek oluşturabilecek bir potansiyel taşıması vb. gibi nedenlerle önemli ve stratejik bir alan olduğunu yazabilirdim.

Katılım, sadece kurumların değil, kentlilerin de sorunu

Yeniden düşündüğümde İBB'ye bazı bakımlardan haksızlık etmiş olabileceğimi ve katılımın nasıl sağlanabileceği üzerinde yeteri kadar çalışma yapmadan sorunun sadece “teknik” çözümünü gözetip katılım düşüncesini ihmal ettiğini belirtmekle yetinebileceğimi fark ettim. Bunun da ötesinde katılım sorununu sadece İBB'nin sorunuymuş gibi düşünüp bunun aslında kentlinin/ kentlilerin sorunu olduğunu, iyi tasarlanmış forumlar veya tartışma platformlarıyla katılımcılığın kentliler tarafından tartışılarak düzenlenmesini/ biçimlenmesini/ somutlaşmasını (yani katılım süreçlerinin de katılımcı bir yaklaşımla tanımlanması) taleplerinin de ortada olmadığını görmemiş ya da umursamamış bir eleştiriydi.

Özeleştirici açısından baktığımda ise katılımcılıktaki bu içi doldurulmamış terim/ kavram göz boyacılığına karşı çıkarken, davranışımın tek bir tür katılım varmış ve sanki o da en ideal katılım modeliymiş gibi düşündüğümü, herhangi bir örnek buna uymazsa “katılımın” da olmayacağı gibi bir tavır sergilemiş olduğumu fark ettim.

Bu nedenle belki biraz kentlerde “katılım” / “katılımcı demokrasi” denildiğinde nelerin anlaşılabilirliğine ya da nelerin amaçlandığına biraz yakından bakarak farklı katılım türleri, ya da başka bir deyişle katılım kavramıyla ilgili sınıflama denemeleri üzerinde durulması gerekecek. Ancak bu tartışmayı şimdilik erteleyerek, [bir hafta önceki yazıyı](#) işlevsel ve etik açılardan tartışmakla ve yeni kentsel-toplumsal seçeneklerin geliştirilmesindeki temel ilkeler üzerinde durmakla işe başlamak belki daha yararlı olacak.

Tartışmayı ilerletmeden önce iki terimi tanımlayalım: “**Katılım çevresi**” ve “**karar alma ortamı**”. “Katılım çevresi”, alınacak kararlardan etkilenebilecek toplumsal kesimlerin

hepsini/ tamamını ifade eder. Katılımcı kararın niteliğine göre okuldaki bütün sınıfı ya da bütün okulu veya bütün kent hemşerilerini, ülkenin tüm yurttaşlarını... “Karar alma ortamı” ise, katılanların sayısı arttıkça ve doğrudan bir araya gelerek tartışma ve karar üretme fiziksel olarak gerçekleşemeyecek büyüklüğe erişirse, katılım çevresindeki herkesi temsil etmek amacıyla kurulan (seçilen) grubun oluşturduğu tartışma/ karar üretimi yapısını veya mekanizmasını ifade eder. Bazı durumlarda, (topluluk yeteri kadar küçükse) bu iki kavram çakışabilir.

Katılım kavramı tartışması açısından İUP ile ilgili temel sorunlar

Farklı katılım türleri olabileceği ve her birinin belirli özellikleri veya eksiklikleri olabileceğini, ama yine de katılım olarak adlandırılmasının olası olabileceği belirtmiştik. Farklı nitelikte ve bazı sınırlılıkları da olsa, bir toplumsal karar verme sürecini katılım olarak adlandırabilmek için aramamız gereken en temel özellikler neler olabilir/ olmalı? Bu temel özellikleri önce en saf haliyle, “ideal bir katılım” tanımını düşüncesiyle irdelleyelim.

1-Katılımcı ortamın oluşturulması kararı, “tepeden inme/ yukarıdan aşağıya belirlenmiş” olmamalı.

Tarihsel-kentsel akışın bir anında, hegemonik bir erk tarafından “önceden kurallaştırılmış ve sistemleştirilmiş bir biçimde, toplumsal hiyerarşinin alt kesimine kararların oluşması/ alınması sürecinde bir yer açılmasına, buna karşılık otoritenin kendisine ve sermayeye geniş bir yer açmasına” katılım diyebiliriz, ama “özgür ve demokratik/ ideal bir katılım” diyemeyiz.

Özgür ve demokratik bir katılımın olabilmesi için toplumsal hiyerarşinin, sınıfların vb. bütününü ortadan kalkması gerekemeyebilir. Karar çevresi hiyerarşik olsa bile, katılımcı

bir karar alma ortamı tanımlayabilmek için tartışma ve karar haklarının eşitliğine dair, katılan bütün tarafların arasındaki yazılı ya da sözlü de olsa bir sözleşmeye/ ortak anlayışa dayanmak ve karar alma kurallarının birlikte erişmiş olmak yeterlidir. Çoğul bir karar alma ortamının hiyerarşinin üst kademelerinin iradesine ya da önerisine/ iznine bağlı olmadan oluşması ve egemen gücün izin verdiği durumlara ve zaman bağlı olmaksızın karar verebilmesi gerekir.

Bu durumda, İBB'nin gerekli bulduğu bir ulaşım platformu tanımlamış ve seçtiği sivil toplum örgütlerini İstanbul'un ulaşım kararlarından etkilenenler adına karar alamaya çağırması, ideal bir katılımcı karar alma ortamı yaratmaz. Bir otoritenin kendi istediği konuda ve kendi istediği sıklıkta/ zaman aralığında, çeşitli kesimleri toplanmaya çağırması, İBB'nin iddia ettiği anlamda bir katılım değildir.

2-Katılımcı bir karar ortamının oluşmasında katılım çevresindeki gruplar oranlı olarak temsil edilmeli ama eşitler arası bir tartışma ve karar hakları bulunmalıdır.

İkinci temel ilke, katılımcı sürecin bütün tarafları, hala hiyerarşik bir toplumsal ve yönetsel sistem içinde yaşıyor olsalar bile karar alma ortamında eşit (ve aynı) haklara sahip olmalı ve katılım çevresinde oranlı bir biçimde temsil edilmelidir. Yani karar çevresi içindeki her kesimin karar alma ortamında, bu çevre içindeki varlığı/ ağırlığıyla oranlı bir büyüklükte ve adil olarak temsil edilmesi gerekir.

‘Seçmeci’ katılımcılık

Bu durumda İstanbul'un sermaye kesimleri, bürokratik kesimleri, uzmanları-akademisyenleri vb. karar alma ortamında geniş oranda temsil edilirken, ulaşımından etkilenen ve sermaye sahibi olmayan kesimlerinden bazı kuruluşların göstermelik bir biçimde İUP'e çağırılmış olması, karar alma ortamını “katılımcı” yapmaz.

3-Katılım çevresi için gerekli kararlar parçacı değil, bütünlükçü olmalıdır.

En temel ilke ise, katılımcı süreçlerin, karar çevresi için alınması gereken bütün kararlar için geçerli olmasıdır. Katılımcılık, olabildiği kadar bir bütün olarak tanımlanmalıdır. Bazı kararlar için parçacı bir biçimde katılımın söz konusu olması, bazı kararların ise egemen tarafından doğrudan belirlenmesi güvenilir ve kapsamlı bir katılımcı demokrasi tanımlamak için yeterli değildir.

Bir üst otoritenin kentte seçmeci (selective) bir biçimde “A konusunda katılımcı davranacağım, B konusunu hiç kimseye sormadan ve danışmadan kendi otoritemle belirleyeceğim” diye alanları seçmeci bir biçimde ayırması, katılımcılığı açan ve kapayan otoriter davranış, ideal bir “katılımcılık” olarak tanımlanamaz. Güç odağı ve erki elinde tutan bir yapının (belediyelerin) teknik bir konuda danışma almak amacıyla oluşturduğu teknik bir gruba küçük bir “teknik olmayan” kentli katılımcı eklemesi, kentlilerin yönetime katılması anlamına gelmez.

Bu durumda, **Ankara**’da ABB’nin, **Başkent Mobil** uygulaması üzerinden düzenlenen anketle yeni alınan otobüslerde “*Dış giydirme tasarımlarının son halini hemşerilerimizle birlikte belirleyeceğiz. Tasarımlar ankete açılacak ve Ankaralılar olarak, otobüslerimizin rengine, tasarımlarına birlikte karar vereceğiz*” demesi, katılımcı bir süreç olarak tanımlamaz. **İstanbul**’da **Taksim Meydanı** veya ulaşım için katılımcı süreçler tanımlayan ama başka alanlarda katılımcı olmayan bir yapı katılımcı değil, bazı konularda gerek görmüşse referanduma/ danışmaya başvuran/ vurabilen yönetim yapısı olarak tanımlanır.

Çok iyimser bir yaklaşımla, bu belediye retoriklerine katılımcılık için arayışlar, katılımcı bir yönetim geliştirme çabaları diyebiliriz.

Son bir örnek olarak, vergileri artırabilmek için “**Les États Généraux de 1789**”u, toplantıya çağırmış olması, 18. Yüzyıl **Fransız Krallığı**nı “katılımcı bir yönetim” olarak tanımlamak için yeterli değildir. (Ama çok yararlı olduğunu da teslim etmeliyiz.)

Akin Atauz